

معرفی کتاب

زهرا شریف

دبیر تاریخ . شهرستان پاکدشت

تاریخچه‌ی آموزش و پرورش نوین مشهد و اداره کل خراسان

نویسنده : ایرج آقاملایی

ناشر : نشر مرندیز

محل نشر : مشهد

نوبت چاپ : اول ، ۱۳۸۴

نویسنده ، ابتدا اهمیت نظام آموزشی را در جامعه و سپس سیر تحولات نظام آموزشی را هم‌زمان با سایر دگرگونی‌های سیاسی و

اجتماعی مدنظر قرار داده است . یکی از مهم‌ترین تحولات نظام آموزشی ، تغییر نظام سنتی و جایگزین شدن روش‌های نوین آموزشی بوده است . کتاب یک مقدمه و ۶ فصل دارد و با بخش ضمیمه (پیوست) و کتاب‌شناسی پایان می‌یابد .

فصل اول کتاب ، به شرح موقعیت شهر مشهد و اوضاع آن در دوره‌های متفاوت تاریخی پرداخته است . تاخت و تازه‌های مختلف در منطقه‌ی خراسان ، اختلافات مذهبی و حاکمیت خلفای عباسی و ترکان ، به‌ویژه ترکان متعصب غزنوی و غز ، از جمله مطالب این فصل هستند . تا قبل از حمله‌ی مغولان و ویرانی آبادی‌های خراسان ، از جمله توس

و انهدام و غارت ، مشهد هنوز شکل مشخص نداشت . با استقرار دولت ایلخانان ، ترمیم خرابی‌ها بر وسعت شهر مشهد افزود . در دوره‌ی نوادگان تیمور ، به‌ویژه در عصر شاهرخ ، مشهد مورد توجه قرار گرفت . تشکیل صفویه و رسمیت یافتن مذهب تشیع باعث پیشرفت شهر مشهد شد و بر رونق و آبادانی آن افزود . در دوره‌ی نادرشاه افشار ، برای مدتی مشهد به‌عنوان پایتخت برگزیده شد . پادشاهان قاجار نیز به دنبال حاکمیت شیعی به مشهد توجه کردند و

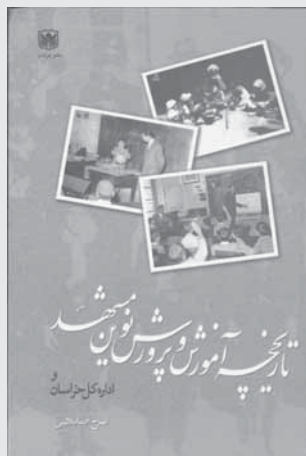
به‌خصوص در زمان فتحعلی شاه و ناصرالدین شاه به‌ترین و تعمیر آستان قدس همت گماشتند .

در ادامه ، مؤلف به بررسی مدارس قدیم شهر مشهد پرداخته است . تا قبل از دوره‌ی تیموریان ، اطلاعات چندانی درخصوص مدارس و مساجد وجود ندارد ، اما از قرن هشتم به بعد ، به‌خصوص در زمان جانشینان تیمور ، به تدریج مدارس و مراکز علمی و فرهنگی مورد توجه قرار گرفتند و احیا شدند . مدرسه‌ی دودر و مدرسه‌ی پریراد ، قدیمی‌ترین مدارس شهر مشهد ، در این ایام ساخته شدند .

با تشکیل دولت صفوی و رسمیت یافتن مذهب تشیع ، ساخت مدارس و زیباسازی آن‌ها مورد توجه قرار گرفت و توجه علما و پادشاهان صفوی ، بر رونق مدارس شیعی در شهر مشهد و شهرهای دیگر افزود . مدارس خیرات‌خان (۱۰۵۷ هـ.ق) ، میرزاجعفر (۱۰۵۹ هـ.ق) ، باقریه یا سمعیه (۱۰۸۳ هـ.ق) ، سلیمان‌خان (۱۲۱۰ هـ.ق) و ابدال‌خان (۱۲۷۳ هـ.ق) از جمله مدارس دوره‌های صفویه و قاجاریه هستند . در این کتاب به شرایط تحصیل در مدارس قدیم مشهد و شهریه‌ی طلاب و نحوه‌ی پرداخت آن نیز اشاره شده است .

فصل دوم به زمینه‌های پیدایش مدارس جدید پرداخته است . با انقلاب مشروطه و ورود تحولات نوین آموزشی به ایران ، بنیادهای نظام آموزشی کهن دگرگون و متحول شدند . به‌ویژه در عصر قاجار ، این تحولات در ایران با تحولات نظام اجتماعی ، سیاسی و نظامی اروپا هم‌زمان بود .

فصل سوم به موضوع مشروطیت در مشهد اختصاص دارد . به

اعتقاد آقاملابی با پیدایش اندیشه‌های جدید و مفاهیم نو در ایران، به عواملی چند، از جمله حاکمیت استبدادی شاهان قاجار بستگی داشته است. شهر مشهد هم جدا از سایر مناطق کشور نبوده است. مهم‌ترین حادثه‌ای که در این شهر قبل از پیروزی انقلاب مشروطه رخ داد، غائله‌ی نان در سال ۱۳۲۱ هـ. ق بود.

عوامل گوناگونی در بیداری جوانان شهر مشهد مؤثر بودند؛ از جمله روزنامه‌ها و کتاب‌های جدید و احزاب و گروه‌ها. مهم‌ترین حزبی که در مشهد تأسیس شد، «انجمن سعادت» بود و پس از آن حزب دمکرات یا همان عامیون و تندروهای سیاسی به رهبری حیدرخان عمواوغلی. در سال ۱۳۲۸ هـ. ق، روزنامه‌ی نوبهار به‌عنوان ارگان حزب در خدمت انقلابیون و هواداران مشروطه قرار گرفت.

عنوان فصل چهارم «آموزش و پرورش نوین مشهد» است. از مطالعه‌ی جریان پیدایش مدارس جدید در مشهد این گونه برمی‌آید که در ابتدا، بیشتر این مدارس از سوی تجار و افراد نیکوکار، فرهنگ دوست و طرفداران معارف جدید که به تحول و دگرگونی و پیشرفت علوم جدید علاقه داشتند، تأسیس شدند. این افراد با تشکیل انجمن‌های فرهنگی و کمک افراد خیر، فعالیت جدید آموزشی را در شهر مشهد آغاز کردند. هدف اصلی از تشکیل انجمن‌های فرهنگی، اشاعه و گسترش مدارس نوین، تقویت فرهنگ جامعه، و کمک و جمع‌آوری اعانه به منظور تهیه و تأمین دست‌مزدها و سایر امکانات ضروری مدارس بود. البته گاه اهداف سیاسی و اجتماعی نیز در تأسیس مدارس جدید مدنظر بوده‌اند. در کنار فعالیت انجمن‌های معارف، تشکل‌های سیاسی و احزاب (فرقه‌ی اجتماعیون، عامیون و ترقی خواهان و جمعیت سوسیال دمکرات ایران) نیز فعالیت داشتند. این احزاب و احزاب دیگر عصر مشروطه، از حامیان جدی مدارس نوین بودند و در هر فرصتی به ایجاد چنین کانون‌هایی در تهران و شهرستان‌ها، از جمله مشهد، دست می‌زدند.

مطبوعات و روزنامه‌ها، یکی دیگر از عوامل مؤثر در گسترش فرهنگ و معارف نوین و گشایش مدارس جدید در شهرهای گوناگون از جمله مشهد بودند؛ روزنامه‌هایی مانند: ادب بهار، نوبهار، آفتاب شرق، سال‌نامه‌ی شرق یا سال‌نامه‌ی خراسان. روزنامه‌نگاران که خود از بنیان‌گذاران و ترویج‌کنندگان مدارس جدید در شهر مشهد بودند، در مناسبت‌های متفاوت، فعالیت آموزشی مدارس جدید مشهد را در روزنامه‌های خود گزارش می‌کردند.

تأسیس اولین مدارس جدید در مشهد قبل از مشروطه، قسمتی دیگر از فصل چهارم کتاب است که به تفصیل بدان پرداخته شده است. فصل پنجم درباره‌ی آموزش و پرورش شهر مشهد در عصر پهلوی است. تحولات آموزشی که از دوران مشروطه در ایران آغاز شده بود، در عصر پهلوی وارد مرحله‌ی نوینی شد. در فاصله‌ی پایان جنگ جهانی اول تاروی کار آمدن رضاشاه نیز اقداماتی برای توسعه‌ی مدارس صورت گرفت. مؤلف در این فصل گسترش مدارس ابتدایی، متوسطه

و دانشگاه‌ها را مورد بحث قرار داده است.

فصل ششم به تاریخچه‌ی اداره‌ی کل آموزش و پرورش خراسان اختصاص دارد و عناوین برخی مطالب آن عبارت‌اند از: تأسیس اداره‌ی معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه‌ی خراسان، تشکیلات اداره‌ی معارف، تأسیس دانشکده‌ی معقول و منقول، تأسیس کلاس پرستاری، تأسیس کلاس ادبی (رشته‌ی ادبی)، نحوه‌ی پرداخت حقوق و دستمزد معلمان و کارکنان مدارس توسط دولت، استخدام و گزینش کارکنان آموزش و فارغ‌التحصیلان دانش‌سرای مقدماتی، نشریه‌ی فرهنگ خراسان، بهداری فرهنگ خراسان یا مرکز پزشکی فرهنگیان، شرکت تعاونی فرهنگیان، اهدای زمین به فرهنگیان، آمار از فرهنگ خراسان، سپاه دانش، فعالیت‌های جانبی در آموزش و پرورش خراسان (تشکیل انجمن‌های علمی در شاخه‌های متفاوت درسی)، توجه به افت تحصیلی و کاهش سطوح معلومات، کمیته‌ی دینی دبیران تعلیمات دینی.

این کتاب به‌عنوان گزارشی تقریباً کامل از تاریخچه‌ی آموزش و پرورش نوین شهر مشهد و اداره‌ی کل خراسان در نوع خود کم‌نظیر و حائز اهمیت است. مؤلف با استفاده از منابع متنوع و متعدد (مقدم و متأخر) و نشریات، اعم از مجلات، روزنامه‌ها، اسناد و سال‌نامه‌ها، کوشیده است مخاطبان را با تاریخ آموزش و پرورش در شهر مشهد و تغییر و تحولات ساختار نظام آموزشی خراسان آشنا سازد. وی کار خود را با تصاویر، نمودارها و جدول‌های متفاوت و متنوع همراه کرده و از مصاحبه با برخی از پیشکسوتان آموزش و پرورش (مدیران، معلمان و کارکنان اداری) و شخصیت‌های مراکز آموزشی و فرهنگی شهر مشهد دریغ نورزیده است.

* * *

زهره صالحی سیاوشانی

تاریخ فرهنگ کوهبنان

نویسنده: فاطمه بیگم روح‌الامینی

ناشر: انتشارات سازمان آموزش و پرورش کرمان

شمارگان: ۱۵۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول،

تابستان ۱۳۸۴

کتاب برخلاف نامش،

صرفاً درباره‌ی تاریخ فرهنگ

کوهبنان نیست، بلکه مؤلف با

نگاهی تخصصی و

موشکافانه، ولی قلمی ساده و

روان، به بررسی و تحلیل

فرهنگی، سیاسی، اجتماعی

و... یکی از مناطق مهم و شاید

ناشناخته‌ی ایران، یعنی

دفتر انتشارات کمک آموزشی

آشنایی با مجله های رشد

مجله های رشد توسط دفتر انتشارات کمک آموزشی سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وابسته به وزارت آموزش و پرورش، با این عناوین تهیه و منتشر می شوند:

مجله های دانش آموزی (به صورت ماهنامه - ۸ شماره در هر سال تحصیلی - منتشر می شوند):

- **رشد کودک** (برای دانش آموزان آمادگی و پایه ی اول دوره ی ابتدایی)
- **رشد نوآموز** (برای دانش آموزان پایه های دوم و سوم دوره ی ابتدایی)
- **رشد دانش آموز** (برای دانش آموزان پایه های چهارم و پنجم دوره ی ابتدایی).
- **رشد نوجوان** (برای دانش آموزان دوره ی راهنمایی تحصیلی).
- **رشد جوان** (برای دانش آموزان دوره ی متوسطه).

مجله های عمومی (به صورت ماهنامه - ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می شوند):

- **رشد آموزش ابتدایی، رشد آموزش راهنمایی تحصیلی، رشد تکنولوژی آموزشی، رشد مدرسه فردا، رشد مدیریت مدرسه**
- **رشد معلم (دو هفته نامه)**

مجله های تخصصی (به صورت فصلنامه و ۴ شماره در سال منتشر می شوند):

- **رشد برهان راهنمایی (مجله ی ریاضی، برای دانش آموزان دوره ی راهنمایی تحصیلی)، رشد برهان متوسطه (مجله ی ریاضی، برای دانش آموزان دوره ی متوسطه)، رشد آموزش معارف اسلامی، رشد آموزش جغرافیا**
- رشد آموزش تاریخ، رشد آموزش زبان و ادب فارسی، رشد آموزش زبان**
- رشد آموزش زیست شناسی، رشد آموزش تربیت بدنی، رشد آموزش فیزیک، رشد آموزش شیمی، رشد آموزش ریاضی، رشد آموزش هنر، رشد آموزش قرآن، رشد آموزش علوم اجتماعی، رشد آموزش زمین شناسی، رشد آموزش فنی و حرفه ای و رشد مشاوره مدرسه.**

مجله های رشد عمومی و تخصصی برای آموزگاران، معلمان، مدیران و کادر اجرایی مدارس
دانشجویان مراکز تربیت معلم و رشته های دبیری دانشگاه ها
و کارشناسان تعلیم و تربیت تهیه و منتشر می شوند.

◆ نشانی: تهران، خیابان ایرانشهرشمالی، ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۸، دفتر انتشارات کمک آموزشی.
تلفن و نمابر: ۸۸۳۰ ۱۴۷۸

کوهبنان (در مرز کرمان، خراسان و یزد) پرداخته است؛ منطقه ای حاصل خیز، فرهنگی و عرفانی. کوهبنان سرزمین فکر، حکمت، عرفان و معرفت است (ص ۴). شاید همین، دلیل نام گذاری کتاب با عنوان «تاریخ فرهنگ کوهبنان» است.

نویسنده ی کتاب، از فرهنگیان بنام استان کرمان مفتخر به ۲۷ سال تدریس درس تاریخ در مدارس کرمان است. وی با تألیف کتابی درباره ی زادگاه خود، خدمتی بزرگ در راستای تدوین تاریخ اجتماعی کل ایران کرده است. کتاب روح الامینی، هم از مزیت تحقیق کتابخانه ای برخوردار است و هم از مزیت تحقیق میدانی. علاوه بر این، مقدمه ی دکتر باستانی پاریزی که خود اهل کرمان است، ارزش کتاب را دوچندان کرده است. در نتیجه، این کتاب منبع قابل اطمینانی برای پژوهشگران و علاقه مندان خواهد بود.

مؤلف برای تألیف و تدوین این اثر، در تحقیق کتابخانه ای از اسناد، منابع، تألیفات و مقالات مراکز اسناد و کتابخانه های استان های تهران، کرمان، مشهد و کوهبنان، و در تحقیق میدانی برای گردآوری اطلاعات روز کوهبنان، از مصاحبه و بازدید آثار و مکان های مهم استفاده کرده است. کوهبنان سرزمینی است که ۸۰۰ سال پیش مارکوپولو برای رفتن به چین از آن گذشت و مقداری توتیا و سرمه نیز برای ملکه ی مغفور چین یا خان مغول، به عنوان سوغات، به همراه برد (ص ۱۲).

این کتاب، همراه با تصاویر رنگی و در ۶۳۰ صفحه، دارای هشت فصل است که در ادامه، برای آشنایی بیشتر خوانندگان با کتاب، مروری کوتاه بر فصل ها و محتوای آن ها خواهیم داشت.

فصل اول: جغرافیای طبیعی کوهبنان

کوهبنان با آب و هوای معتدل کوهستانی، در شمال غربی استان کرمان قرار گرفته است. درباره ی وجه تسمیه واژه ی کوهبنان، روح الامینی توضیح می دهد که چون بلندترین نقطه ی مرزی کرمان این ناحیه بوده است، در زمان های قدیم، افرادی از طرف حکومت برای دادن اطلاعات بالایی کوه گماشته می شدند که آن ها را «کوه بانان» می گفتند و مخفف آن کوهبنان می شود. برخی دیگر بنان را به معنی پسته ی کوهی، و معنی کوهبنان را «کوه پسته» دانسته اند (ص ۱۷).

فصل دوم: جغرافیای اقتصادی کوهبنان

در گذشته اقتصاد کوهبنان به کشاورزی، دام داری و دام پروری وابسته بود؛ ولی در سال های اخیر، با تبدیل این شهرستان به مرکز بخش، از نقش و موقعیت اداری و سیاسی برخوردار شده است.

فصل سوم: جغرافیای انسانی (مردم شناسی)

مردم کوهبنان هم مانند سایر نقاط استان کرمان، از ریشه ی آریایی هستند. در یزد و کرمان، همواره تعداد زیادی زرتشتی زندگی می کرده اند و چون کوهبنان در حدفاصل این دو شهر واقع شده است،

برگ اشتراک مجله های رشد

شرایط

- ۱- واریز مبلغ ۲۰/۰۰۰ ریال به ازای هر عنوان مجله درخواستی، به صورت علی الحساب به حساب شماره ۳۹۶۶۲۰۰۰ بانک تجارت شعبه سه راه آزمایش (سرخه حصار) کد ۳۹۵ در وجه شرکت افست.
- ۲- ارسال اصل رسید بانکی به همراه برگ تکمیل شده اشتراک.

- + نام مجله :
- + نام و نام خانوادگی :
- + تاریخ تولد :
- + میزان تحصیلات :
- + تلفن :
- + نشانی کامل پستی :
- استان :
- شهرستان :
- خیابان :
- پلاک :
- کد پستی :

- + مبلغ واریز شده :
- + شماره و تاریخ رسید بانکی :
- + آیا مایل به دریافت مجله درخواستی به صورت پست پیشنهادی هستید؟ بله خیر

امضا:

نشانی: تهران - صندوق پستی مشترکین
نشانی اینترنتی: www.roshdmag.ir
پست الکترونیک: info@roshdmag.ir
☎ امور مشترکین: ۷۷۳۳۶۶۵۶ - ۷۷۳۳۹۷۱۳ - ۱۴
☎ پیام گیر مجلات رشد: ۸۸۳۰۱۴۸۲ - ۸۸۸۳۹۲۳۲

یادآوری:

- + هزینه برگشت مجله در صورت خوانا و کامل نبودن نشانی، بر عهده مشترک است.
- + مبنای شروع اشتراک مجله از زمان وصول برگ اشتراک است.
- + برای هر عنوان مجله برگ اشتراک جداگانه تکمیل و ارسال کنید (تصویر برگ اشتراک نیز مورد قبول است).

در آن نیز زرتشتیانی می زیسته اند. ولی در حال حاضر زرتشتیان کوهبنان، با فامیل کوهبنانی، در تهران به سر می برند (ص ۱۲۶).

فصل چهارم: تاریخ سیاسی کوهبنان

به نظر می رسد، این فصل یکی از طولانی ترین و درحقیقت مهم ترین فصل های کتاب است که مؤلف در آن، به ذکر بلوک و توابع کوهبنان و بررسی گام به گام تاریخ سیاسی کوهبنان از زمان پیدایش تا زمان حال پرداخته است.

فصل پنجم: تاریخ فرهنگی و اجتماعی

کوهبنان از نظر فرهنگی، همیشه جایگاه ارزشمندی به ویژه در زمینه های علم و دانش، و کمال و معرفت داشته است. فرهنگ در کوهبنان، از طریق خانقاه ها، مکتب خانه ها، مجالس وعظ و اندرز، و مدارس حفظ شده است.

فصل ششم: آثار باستانی و تاریخی کوهبنان

این فصل که بیان کننده اهمیت کوهبنان از لحاظ قدمت و پیشینه ی تاریخ و تمدن و عرفانی و فرهنگی بودن آن است، به ذکر آثار باستانی، مساجد و امام زاده های کوهبنان پرداخته است.

فصل هفتم: تشکیلات و دوایر شهرستان کوهبنان

در این فصل بیشتر به توضیح مسائل کنونی کوهبنان پرداخته شده است.

فصل هشتم: افتخارآفرینان

روح الامینی، در شرح این که چرا روزگاری کوهبنان مأمّن عرفا و زهاد بوده است، می نویسد: «بعد از آن که مأمون، حضرت رضا(ع) را به زهر جفا مسموم ساخت، بیش از پیش عرصه بر سادات تنگ شد. در این اوضاع و احوال، شخصی به نام خواجه رئیس الدین که از دوستان خاندان رسالت بود، آنان را به کوهبنان آورد. کم کم شهرت آنان، کوهبنان را به صورت مأمّن عرفا و بزرگان درآورد (ص ۸۱-۴۸۲).

مؤلف در ادامه به ذکر معروف ترین عرفا و فضلا، برجستگان مذهبی و اجتماعی، برجستگان علمی، و مدیران اجرایی کوهبنان پرداخته است.

در مجموع، کتاب با بهره گیری از اسناد، منابع و تألیفات معتبر (۷۱ نسخه)، و گردآوری و تدوین اطلاعات روز، اثری جامع و کامل در جهت روشن کردن و شناساندن یکی از خطه های ایران و تاریخ کشور محسوب می شود. البته با توجه به مفصل بودن و توضیحات جزء به جزء، کتاب کمی خسته کننده به نظر می رسد و متأسفانه تا حدی هم غلط های چاپی دارد و فاقد نمایه است که امید می رود، در چاپ های بعدی رفع شوند.